

”Gammelbro”.

Tegnet af Hanne Jette Guttesen¹

Et byggeprojekt hed ”Center Syd”, senere skulle det have en adresse, og da fandt man et gammelt navn frem, som havde været ”glemt” i en del år, adressen blev til Gammelbro. Under udgravningen til byggeriet kom et minde fra fortiden frem i dagslyset, nemlig nogle stykker gammelt træ. Gravearbejdet blev kort stoppet, og lokalhistorikerne kom på banen - det gjorde også museumsfolk fra Esbjerg. Entreprenøren var behjælpelig med at bjerge træet, men derefter fortsatte gravearbejdet. Der blev ikke foretaget nogen arkæologisk udgravning. Træet blev bragt til konserveringsanstalten i Ølgod, hvor man så tog sig at det.

Det var et håndgribeligt bevis fra Billunds historie, af bygninger er der ikke ret meget tilbage, der kan fortælle historie, så det var spændende, hvor langt vi nu kunne komme tilbage i tiden. De mest optimistiske håbede på 1700-tallet, men der kunne videnskaben give en mere konkret datering.

Billunds historie kan i et dokument føres tilbage til 1454, hvor Billund første gang omtales, og det kan vi godt tillade os at kalde Billunds ”dåbsattest”. I de næste par hundrede år sker der ikke meget, det var en temmelig øde hede-egn og her var kun få fattige gårde. I det 18. århundrede, hvor egnen er kommet under Engelsholm, sker der lidt mere, og der opstår nu et lille samfund på 8 gårde.

I 1791 blev Billund udskiftet. Da var der 8 gårde, hvoraf en var flyttet ud - det var Billundgård - og 2 flyttede i forbindelse med udskiftningen, det blev til Billund Østergård og Vestergård – senere Møllegården. De, der blev tilbage, lå alle 5 syd for bækken, men halvdelen af jorden lå nord for bækken. I forbindelse med udskiftningen er der ingen tale om, at der skal laves en overgang over bækken, så da har man sikkert benyttet et vadested. En af de ældre indfødte har fortalt mig, at der var et sted de kaldte ”æ waaes” som kan oversættes til vadestedet.²

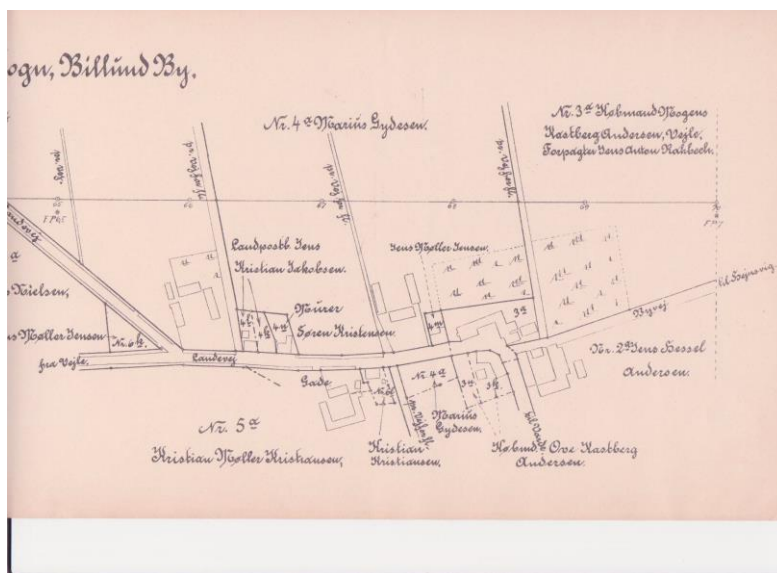
Efter at landbruget er blevet mere effektivt, er man sikkert blevet enige om at bygge en bro over bækken for at lette passagen, det har været i begyndelsen af 1840-erne, at regne efter hvornår tømret er fældet. Helt sikkert kan det dog ikke angives, da der ikke er fundet beskrivelse af byggeriet.

---

¹ Tegnet af Hanne Jette Guttesen, Bindeballe

² Karen Nielsen født på Enggården

Broen blev bygget vest for Enggården, og det kan være der, vadestedet har været. Vi har intet kort, der angiver, hvor den gamle bro var, men det er sikkert, at den ikke har været der, hvor adressen i 60erne og 70erne var Gammelbro. På et tidspunkt er broen blevet flyttet, da den først gik over en parcel, der tilhørte Lindegården Matr. nr. 4. Den blev flyttet lidt mod øst, så den kom til at gå mellem marken matr. nr. 4 og nr. 6, som kan ses på kortet. Det var dog også kun en vej og bro til brug for markarbejdet.

Kort over Billund fra ca. 1910. Gammelbro ses midt på kortet og nedefter.³

Hvorfor kom den til at hedde Gammelbro, det var selvfølgelig fordi der i 1862-63 blev lavet en ny bro over bækken lige vestligere. Det skete i forbindelse med anlæggelsen af en vej gennem Billund fra Vejle til Grindsted. Vejen skulle selvfølgelig gå forbi kroen og måtte derfor anlægges lidt længere mod vest, derefter drejede den mod nord mod bækken, hvor der blev bygget den overgang over bækken, som vi der har boet i Billund en del år kan huske, da den udgjorde indkørslen til Hovedgaden. Den bro er nu også fortid, men den har vi billeder af. Den var fra starten selvfølgelig ikke asfalteret, men den var så bred, at to vogne kunne passere hinanden, desuden blev den markeret af 4 hvide cementstolper. Da den blev anlagt fik den første bro sit navn "Gammelbro". Nu begyndte Billund også at udvikle sig. I løbet af de næste 20 år byggede man det første mejeri, der ses til højre på billedet nedenfor. Det lå, hvor nordfløjen af Rådhuset ligger i dag, og senere kom der flere til - håndværkere og lignende.

Hovedgaden set fra syd med den nye bro ca. 1910

³ Lokalhistorisk arkiv, Billund

Hvor længe den gamle bro har været i funktion vides ikke, men en af dem, der er født i byen, husker, at den blev fornyet i 1927 eller 1928. Det har dog ikke været på det oprindelige sted, da broen er flyttet fra sin første position til stedet mellem Lindegården og Enggårdens jorder noget tidligere, formentlig i slutningen af det 19. århundrede. Af det træ, der er fundet, har det også vist sig, at den er blevet forbedret omkring slutningen af 1850-erne. Om der også senere er blevet gjort noget ved den er tænkeligt, men ud fra det træ, der er fundet, samt andre oplysningerne, kan det ikke bevises.

Gammelbro blev til et gadenavn, der var en del af bymidten indtil byudviklingen virkelig tog fart, og udbygningen af Butikstorvet påbegyndes. På vejen Gammelbro lå der flere huse, der var bl.a. tre næsten ens huse, som de, der har boet i Billund før 1980, kan huske. Efter at butikstorvet blev påbegyndt, forsvandt navnet fra bybilledet, indtil man byggede Center Syd i 2005, som så fik adressen Gammelbro. Om det var fordi man fandt tømret fra broen, man valgte det navn, eller det er valgt før, ved jeg ikke.

Ved påbegyndelsen af gravearbejdet stødte gravemaskinen pludselig på gammelt træ, og arbejderne stoppede med det samme og tog kontakt til Lokalhistorisk Forening i Billund, desuden tog føreren af gravemaskinen sit kamera og forevige fundene i udgravningen.

Fundet, i baggrunden ses resterne af den nye bro til Hovedgaden.⁴

Esbjerg Museum blev også tilkaldt, men arkæologiske udgravninger var der ikke tid til, så træet blev gravet op med gravemaskinen og bragt i sikkerhed. Det blev bragt til Konserveringsanstalten i Ølgod hvor det blev præpareret. Denne proces der tog et par år og blev betalt af Esbjerg Museum. Man havde først forventet at træet var op til 100 år ældre end undersøgelsen viste, men en dendrokronologisk undersøgelse af noget af træet kunne fastsætte en næsten sikker tid for fældningen af træet. Det var egetræ, og det, der er undersøgt, var fældet fra ca. 1836 til 1862. Det var måske en skuffelse for nogle, men alligevel er det en væsentlig og håndgribelig del af Billunds historie.

---

⁴ Billedet er taget af Frede Sørensen fra entreprenørfirmaet Svend B. Thomsen

Efter at træet var færdigpræpareret, blev det overgivet til Grindsted museum, da Den gamle Skole ikke anses for at være et museum. Der blev en overgang udstillet et par stolper på Grindsted museum i forbindelse med en udstilling om byerne i den nye kommune. Det blev vi noget skuffet over, men ved forhandlinger med museet er det lykkedes Lokalthistorisk Forening at låne en stolpe, en overligger og en planke. I første omgang er det lånt i 2 år og er nu udstillet i Den gamle Skole, hvor vi også har fået en kunstner til at lave en tegning af broen, som vi forestiller os, den kan have set ud.

Det var os magtpåliggende at få noget af broen til Billund, så byens beboere har mulighed for at se det, da vi ved, at der ikke er mange, der tager udenbys for at se på historien.